

FIZIČKO KAŽNJAVANJE DJECE U PORODIČNOM KONTEKSTU
U CRNOJ GORI

dr Ida Kolinović, socijalna radnica²⁸⁶
Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Asprakt: *S koljena na koljeno prenosi se zabluda, maskirana kao mudrost “batina je iz raja izašla”, zbog čega je primjena fizičkog kažnjavanja u vaspitne svrhe, tokom cjelokupne ljudske istorije, opravdavana kao metod vaspitanja i disciplinovanja djece. Empirijsko istraživanje sprovedeno u Crnoj Gori u periodu od 01. februara do 30. juna 2020. godine, a koje je obuhvatilo 522 građana/ke sa cijele teritorije Crne Gore (sjeverne, južne i centralne regije), otkrilo je zabrinjavajući podatak da je čak 80.8% građana/ki dobijalo batine tokom odrastanja u porodici, u manjoj ili većoj mjeri. Batine je često dobijalo čak 10.3% crnogorskih građana/ki, dok je s druge strane samo 4.4% ispitanika/ca izjavilo da su bili žrtve zlostavljanja u djetinjstvu (većina građana/ki ne percipira batine kao nasilje). Građani/ke sa iskustvom čestih batina najmanje su i spremni prijaviti institucijama, ukoliko bi roditelj tukao dijete u komšiluku. Porodični zakon Crne Gore, član 9, propisuje da dijete ne smije biti podvrgnuto tjelesnom kažnjavanju od strane roditelja, staratelja i drugih osoba koje brinu o djetetu. Konvencija o pravima djeteta, član 19, navodi obavezu da se djeca štite od svih oblika nasilja, zlostavljanja i povređivanja dok su pod brigom roditelja ili staratelja, a Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, član 25, da svako ima pravo na standard života koji obezbjeđuje zdravlje i blagostanje. SZO i razne međunarodne studije su upozorile da je fizičko kažnjavanje povezano sa negativnim ishodom za djecu uključujući fizičko i mentalno zdravlje, oštećen kognitivni i socio-emocionalni razvoj, loše obrazovne rezultate, povećanu agresiju i činjenje nasilja. Crna Gora je u obavezi da sprovodi preventivne kampanje i edukacije najšire javnosti, naročito roditelja o važnosti poštovanja dječijih prava (shodno domaćem i međunarodnom pravu), pozitivnom roditeljstvu i nenasilnim odgojnim metodama u cilju iskorjenjivanja ove negativne prakse iz crnogorskog društva.*

Ključne riječi: *djeca, porodica, fizičko kažnjavanje, posljedice, pravni propisi, Crna Gora*

Uvod

Porodica, koja bi trebala da bude utočište od surovog spoljnog svijeta, zona sigurnosti i zaštite za dijete, nažalost za veliki broj djece predstavlja izvor njihove intenzivne nesigurnosti, bola i patnje (Milosavljević-Đukić & Tankosić, 2018). Djeca su u porodici nekada izložena različitim oblicima nasilja, bilo kao direktne ili indirektne žrtve (svjedoci). Melani Klajn je za zlostavljanje djece govorila da je to “zlo koje moćnici nanose nemoćnima, zbog potrebe da odbrane svoje bolesno “ja””. Prema drugima, nasilje nad djecom predstavlja “štetan i neadekvatan odnos prema djeci, pri čemu se ona tretiraju kao objekti, a ne kao subjekti odnosa”. Banjanin-Đuričić je u svojoj studiji navela da “u visokorazvijenim zemljama roditelji ubiju više djece nego tuberkuloza, dječija paraliza, boginje i dijabetes – zajedno” (prema Ljubojev, 2008). Kada je riječ o tjelesnoj kazni kao obliku nasilja prema djeci, brojni stručnjaci su mišljenja da ono predstavlja tešku povredu dječijih prava (Frechette & Romano, 2015; Gershoff & Grogan-Kaylor, 2016; Stevanović & Srna, 2010; Straus & Kantor, 1994), dok s druge strane, ima i onih koji smatraju da je razumno fizičko kažnjavanje roditeljsko pravo i da ne treba da bude izjednačeno sa fizičkim nasiljem (Milivojević, 2011). Tjelesna kazna se može definisati kao “upotreba fizičke sile sa ciljem da se kod djeteta izazove bol ili nelagodnost, kao što je

²⁸⁶ ida.kolinovic@gmail.com

batinjanje” (Cuartas, J. et al., 2021). Cilj tjelesnog kažnjavanja je da izazove bol ali ne i povredu, u svrhu korekcije ili kontrole ponašanja (Straus & Stewart, 1999). Često fizičko kažnjavanje može doprinijeti povećanju nasilja u društvu, dok s druge strane, visoka stopa nasilja u društvu može doprinijeti prihvatanju tjelesnog nasilja (Breger & others, 2020). Procjenjuje se da u svijetu više od 1.1 milijardi roditelja/staratelja djece, ili više od jednog od četiri, vjeruju da je fizičko kažnjavanje djece neophodan oblik discipline (United Nations Office on Drugs and Crime, 2019). S koljena na koljeno prenosi se zabluda, maskirana kao mudrost “batina je iz raja izašla”, zbog čega je primjena fizičkog kažnjavanja u vaspitne svrhe, tokom cjelokupne ljudske historije, opravdavana kao metod vaspitanja i disciplinovanja djece, kao roditeljsko pravo i dužnost ukoliko žele dobro svojoj djeci. Postavljaju se pitanja: Koji oblici ponašanja spadaju u laki, umjereni, a koji u teški oblik tjelesnog kažnjavanja? Do koje granice kažnjavanje djece smije da ide i koji je to trenutak kada prihvatljiva pljuska postaje zlostavljanje? Koja je to granica kada strogi roditelj postaje zlostavljač? Granica na tom polju nije oštra i mnogi roditelji je prelaze, a da toga nisu ni svjesni (Nikolić, 1985). Sudska praksa Ujedinjenog Kraljevstva odredila je da pravni standard umjerenosti i razumnosti tjelesne kazne treba sagledati u odnosu na: 1) sve okolnosti slučaja; 2) uzrast i snage djeteta; 3) trajanje udaraca; 4) intenzitet batina (Shumeli, 2007). Pojedini autori/ke su istakli da je razlika između fizičkog kažnjavanja i zlostavljanja proizvoljna jer se isto ponašanje (npr. udaranje djece da se izazove bol) stavlja u jednu ili drugu grupu isključivo na osnovu stepena ili količine nanijetog bola ili povrede (Gershoff, 2007). Francuski filozof i sociolog Mišel Fuko govorio je da “ovo cvjetanje kažnjavanja” nije toliko kažnjavanje, koliko potvrđivanje jednog rituala i afirmacija moći onog koji vlada - glave porodice (Nikolić, 1985). Od 2018. godine 54 države širom svijeta su zabranile sve oblike tjelesnog kažnjavanja djece, a prva zemlja koja je uvela jednu takvu zabranu bila je Švedska, izmjenom Švedskog roditeljskog zakonika 1979. godine (UNODC, 2019). Fizičko kažnjavanje je najčešći oblik nasilja koji djeca doživljavaju i predstavlja globalno pitanje ljudskih prava i ozbiljan javno - zdravstveni problem.

Pregled istraživanja o fizičkom kažnjavanju djece u porodici

Prema podacima SZO, oko 60% djece uzrasta od 2 do 14 godina redovno trpi fizičko kažnjavanje od strane roditelja ili drugih staratelja. Sve tjelesne kazne, koliko god bile blage, nose u sebi rizik od eskalacije (<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/corporal-punishment-and-health>). Jedna studija u SAD je pokazala da upotreba tjelesnog kažnjavanja od strane roditelja povećava šanse za fizičko zlostavljanje skoro tri puta i čak devet puta ukoliko je korišćen predmet (Zolotor et al., 2008). Mnogi teoretičari, protivnici tjelesnog kažnjavanja su stava da upotreba fizičke sile (čak i manja) nije opravdana ni pod kojima okolnostima (Frechette & Romano, 2015). Holden i saradnici su utvrdili da je 73% djece, i nakon tjelesnog kažnjavanja, ponovo vršilo neželjeno ponašanje u narednih desetak minuta (Holden & others, 2014). Gershoff i Grogan-Kaylor su sproveli meta-analizu i pronašli da su roditelji koji tjelesno kažnjavaju svoju djecu u većem riziku da izvrše teže fizičko zlostavljanje svoje djece (Gershoff & Grogan-Kaylor, 2016). Istraživanja su pokazala da roditelji, koji su češće fizički kažnjavani od strane svojih roditelja tokom djetinjstva, češće fizički kažnjavaju svoju djecu, koja onda preferiraju agresivne načine rješavanja problema u odnosima s vršnjacima i siblizima (Subotić, 2016). Zagovornici ekološkog modela su stanovišta da fizički kažnjavana djeca uče da je nasilje prihvatljiva strategija za rješavanje međuljudskih razlika (Graziano, 1994). Straus i Swinford su upozorili da je velika vjerovatnoća da će tjelesno kažnjena djeca odobriti intimno partnersko nasilje i imati iskustvo supružničkog nasilja u odraslom dobu (Straus, 1996; Swinford et al., 2000). Istraživanja o stavovima djece prema fizičkom kažnjavanju su pokazala da ona koja nemaju takvo negativno iskustvo odacuju tjelesno kažnjavanje kao prihvatljiv oblik kazne, dok mnogi sa tim iskustvom smatraju da je ono prihvatljivo ili čak neophodno. Djeca koja često vide ili čuju da siblizi ili vršnjaci dobijaju batine, najvjerovatnije će percipirati takvu disciplinu kao „normativ“ (Vittrup & Holden, 2010). Procjenjuje se da se u prosjeku 35%-45% roditeljskog ponašanja prenosi kroz generacije (Belsky, 2009). Roditelji koji su iskusili često fizičko kažnjavanje u djetinjstvu, smatraju njihovu upotrebu prihvatljivom i često su tukli svoju djecu (Simons & Wurtele, 2010). SZO je upozorila da je fizičko kažnjavanje povezano sa negativnim ishodom za djecu, uključujući fizičko i mentalno zdravlje, oštećen kognitivni i socio-emocionalni razvoj, loše obrazovne rezultate, povećanu agresiju i činjenje nasilja (<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/corporal-punishment-and-health>).

Grupa istraživača je analizirala 69 longitudinalnih studija i došla do zaključaka da je fizičko kažnjavanje povezano sa povećanjem negativnih ishoda kod djece i da je štetno po razvoj i dobrobit djece (Heilmann et al., 2021). U studiji na uzorku od preko 7.500 irske djece, istraživači sa Univerziteta Kembridž i Univerzitetskog koledža u Dublinu otkrili su da djeca izložena „neprijateljskom“ roditeljstvu (grubi tretmani i disciplina koji mogu biti fizički i psihički) u dobi od tri godine imaju 1.5 puta veću vjerovatnoću, u poređenju sa svojim vršnjacima, da ispoljavaju simptome mentalnog zdravlja koji se kvalifikuju kao „visoki rizik“ do devete godine (<https://news.educ.cam.ac.uk/230331-parenting-discipline-mental-health>). Stratus i Kantor su otkrili da su tinejdžeri sa iskustvom tjelesnog kažnjavanja u povećanom riziku da kasnije u životu pate od depresije, samoubilačkih misli, zloupotrebe alkohola i premlaćivanja supruge (Straus & Kantor, 1994). Dugoročno fizičko kažnjavanje djece dovodi do osjećaja straha i lošijih odnosa sa roditeljima, a dijete može kreirati sliku o sebi kao lošoj osobi, koja nije vrijedna da se prema njoj drugačije postupa (Gershoff, 2002). Studija sprovedena u SAD dopunjuje prethodna istraživanja koja povezuju oštre oblike tjelesnog kažnjavanja sa atipičnim strukturama mozga i otkriva da je batinjanje povezano sa atipičnim funkcionisanjem mozga u onim djelovima za koje se zna da su pod uticajem težih oblika fizičkog i seksualnog zlostavljanja (Cuartas et al., 2021).

Istraživanje UNICEF-a iz 2013. godine pokazalo je da 63% crnogorskih građana/ki smatra da je trenutno vaspitanje blago i liberalno i da ga treba pooštriti, a 40% da je tradicionalni strogi metod vaspitavanja djece najbolji. Više od polovine (53%) je mišljenja da je nekada opravdano tući dijete, a polovina smatra da je neka od fizičkih kazni u djetinjstvu imala pozitivan uticaj na njih (UNICEF, 2013). Istraživanje iz 2016. godine je otkrilo da svaki drugi građanin/ka Crne Gore tjelesno kažnjavanje smatra prihvatljivim, dok dvije trećine (67%) vjeruje da je udaranje djeteta, ukoliko nije riječ o ozbiljnom nanošenju povreda, ponekad efikasno sredstvo za vaspitavanje djece (Ipsos, 2016). Istraživanje višestrukih pokazatelja sprovedeno 2018. godine, pokazalo je da je oko 66% djece starosti od 1 do 14 godina u Crnoj Gori bilo podvrgnuto fizičkom kažnjavanju i/ili mentalnoj agresiji od strane lica koje brine o njemu u proteklih mjesec dana koji su prethodili istraživanju (MONSTAT i UNICEF, 2019). Značajno je spomenuti i OEBS-ovo istraživanje u Crnoj Gori koje je došlo do saznanja da je dvadeset devet odsto žena, koje su iskusile nasilje u djetinjstvu, kasnije doživjelo fizičko i/ili seksualno nasilje od strane intimnog partnera. Vrste nasilja koje su žene doživjele tokom odrastanja, uključivale su tjelesno kažnjavanje od strane roditelja i nastavnika, koje su se smatrale normalnim dijelom odrastanja i učenja o tome šta je prihvatljivo ponašanje (OEBS, 2019).

Međunarodni i domaći pravni okvir

Ukidanje fizičkog kažnjavanja, između ostalog, zahtijeva postojanje pravnog okvira koji eksplicitno zabranjuje tjelesno kažnjavanje i štiti djecu u porodici. Konvencija o pravima djeteta član 19, navodi: „Strane ugovornice će preduzeti odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne i obrazovne mjere za zaštitu djeteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok je pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu” (Generalna skupština UN, 1989). Komitet UN za prava djeteta je izjavio da je fizičko kažnjavanje oblik nasilja kojim se krše prava djece na zaštitu, dostojanstvo i fizičku bezbjednost. Dalje je istakao da pravna reforma nije dovoljna, već da je nužno i „da se u profesionalnim etičkim kodeksima i smjernicama za nastavnike, lica koja se staraju o djetetu i ostali, kao i u pravilnicima ili statutima institucija naglasi nezakonitost tjelesnog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja“. Pravna reforma je samo jedan od neophodnih koraka, jer je za eliminisanje ove negativne prakse iz društva nužno edukacijama uticati na promjenu društvene svijesti (UN, 2006). Jedan od ključnih ciljeva Agende za održivi razvoj do 2030. godine, cilj 16.2 navodi: „okončati zlostavljanje, eksploataciju, trgovinu ljudima i sve oblike nasilja i torture nad djecom” (<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/corporal-punishment-and-health>). Kao jedan od zaključaka Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope (2004) navodi se: „da je svako fizičko kažnjavanje djece kršenje njihovih osnovnih prava na ljudsko dostojanstvo i fizički integritet. Činjenica da je takvo fizičko kažnjavanje još uvijek zakonito u nekim državama članicama, krši dječija jednako fundamentalna prava na pravnu zaštitu kao i u slučaju odraslih. Kako evropsko društvo

zabranjuje udaranje ljudskih bića, tako zabranjuje i udaranje djece, jer su i ona ljudska bića. Društveno i pravno prihvatanje fizičkog kažnjavanja djece mora biti okončano” (<https://assembly.coe.int/nw/xml/xref/xref-xml2html-en.asp?fileid=17235&lang=en>).

U Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Crne Gore, član 8, navodi se: “Ugrožavanjem fizičkog, psihičkog, seksualnog ili ekonomskog integriteta, mentalnog zdravlja i spokojstva drugog člana porodice smatra se posebno ako član porodice: 1) upotrijebi fizičku silu, bez obzira da li je nastupila tjelesna povreda drugog člana porodice; 2) prijeti napadom ili izaziva opasnost koja može prouzrokovati osjećaj lične nesigurnosti ili psihički bol drugog člana porodice; 3) verbalno napada, psuje, naziva pogrđnim imenom i na drugi način vrijeđa drugog člana porodice; 4) ograničava drugom članu porodice slobodu komuniciranja sa trećim licima; 5) iscrpljuje radom, uskraćuje san i drugu vrstu odmora, prijeti izbacivanjem iz stana i oduzimanjem djece; 6) seksualno uznemirava drugog člana porodice; 7) uhodi i na drugi način grubo uznemirava drugog člana porodice; 8) oštećuje ili uništava zajedničku imovinu ili imovinu drugog člana porodice ili pokušava da to učini; 9) uskraćuje osnovna sredstva za egzistenciju drugom članu porodice; 10) drskim ponašanjem ugrožava porodični mir člana porodice sa kojim ne živi u porodičnoj zajednici...” (Sl. list RCG, br. 46/2010 i 40/2011). Veoma je važno navesti i izmjene Porodičnog zakona Crne Gore iz 2007. godine, izglasane u julu 2016. čime se Zakon u velikoj mjeri promijenio. Dodat je Član 9a koji eksplicitno zabranjuje tjelesno kažnjavanje djece, a koji glasi: „Dijete ne smije biti podvrgnuto tjelesnom kažnjavanju ili bilo kom drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Zabrana iz stava 1 ovog člana se odnosi na roditelje, staratelje i sva druga lica koja se o djetetu staraju ili dolaze u kontakt sa djetetom. Lica iz stava 2 ovog člana dužna su da zaštite dijete od postupaka iz stava 1 ovog člana” (Sl. list RCG, br. 1/2007 i Sl. list RCG, br. 53/2016 i 76/2020).

Metodološki okvir empirijskog istraživanja

Empirijsko istraživanje je realizovano u periodu od 1. februara do 30. juna 2020. godine na teritoriji Crne Gore. Obuhvatilo je 522 građana/ke sa cijele teritorije Crne Gore (231 muškog i 291 ženskog pola), koje smo ispitali o iskustvu batina tokom odrastanja, kao jednog od najčešćih oblika fizičkog kažnjavanja, i tom prilikom je korišćena anketna metoda. Učešće u istraživanju je bilo dobrovoljno, a svakom ispitaniku/ci je objašnjena svrha istraživanja. Nakon što su prikupljeni, podaci su šifrirani, uneseni u matricu i statistički obrađeni pomoću SPSS programa, verzija 25.00. Cilj ovog istraživanja je bio da se dođe do saznanja o rasprostranjenosti tjelesnog kažnjavanja u Crnoj Gori, o stepenu tolerancije građana/ki na ovu negativnu pojavu, te uticaju ličnog iskustva na spremnost da se roditeljsko nasilje prema djeci prijavi institucijama. Ovo istraživanje bi trebalo da doprinese rješavanju problema tjelesnog kažnjavanja sa naučnog stanovišta, te prevenciji i smanjenju ove negativne pojave u Crnoj Gori. Rezultati predstavljenu u radu su jedan segment doktorskog istraživanja autorke, koje je sprovedeno na temu “Porodično nasilje kao faktor rizika za ljudsku bezbjednost”.

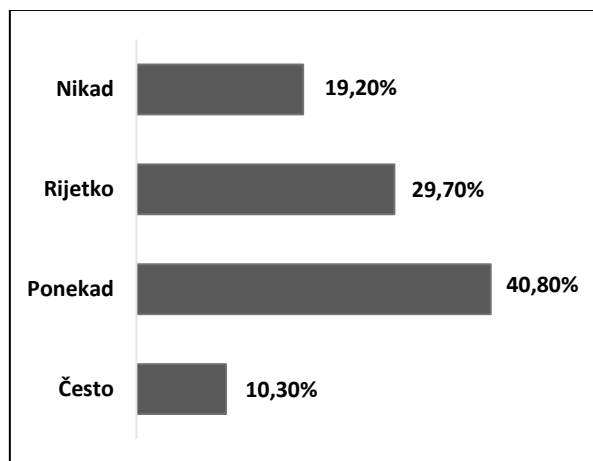
Uzorkom su obuhvaćeni građani/ke sa cijele teritorije Crne Gore u srazmjeri kakva postoji u opštoj populaciji. Najmlađi ispitanik/ca ima 15 godina, a najstariji 83 godine. Prosječna starost ispitanika/ce je 40 godina (SD=15.357). Najviše ispitanika/ca je iz centralne regije 52%, potom iz južne regije 32%, a najmanje iz sjeverne regije 16%. U gradu živi 86.2% ispitanika/ca, na selu 13.6%, a u prigradskom naselju 0.2%. Što se tiče religijske pripadnosti, 82% ispitanika je hrišćanske vjeroispovijesti, 17% islamske, 0.8% nije željelo da odgovori na ovo pitanje. Uzorkom su obuhvaćeni građani/ke iz svih obrazovnih struktura društva. Srednju školu je završilo 57.3% ispitanika/ca, fakultet 30.5%, višu školu 10.3%, osnovnu školu 1.3%, a 0.6% građana/ki je napustilo školu. Zaposlenih je 61.6%, učenika/ca 2.7%, nezaposlenih 11.9%, studenata/kinja 9.4%, penzionera/ki 12.6%, domaćica 1.7%, a bez odgovora 0.2%.

Razultati istraživanja

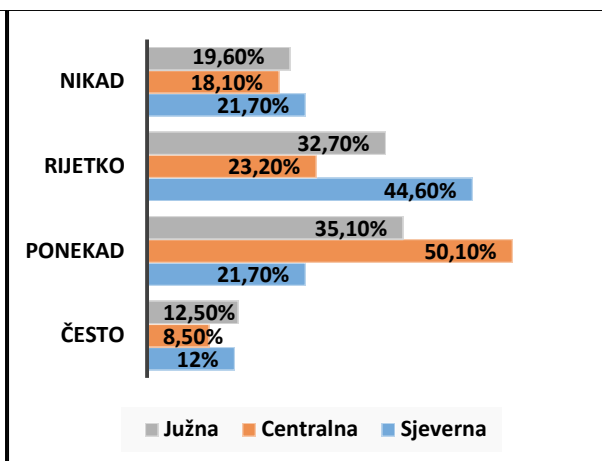
Rezultati empirijskog istraživanja su pokazali da je najveći procenat crnogorskih građana/ki (80.8%) dobijao batine tokom odrastanja u porodici u manjoj ili većoj mjeri (Grafikon 1). Istraživanje je dalje otkrilo da crnogorski građani/ke, u najvećem procentu, ne percipiraju batine, pa ni one česte koje su dobijali u djetinjstvu, kao oblik porodičnog nasilja (3.1% je izjavilo da su bili žrtve porodičnog nasilja u djetinjstvu, 1.3% i u djetinjstvu i u odraslom dobu vs. 10.3% koji su izjavili da su često

dobijali batine). Postoji statistički značajna razlika u odgovorima prema regiji u kojoj ispitanik/ca živi ($p=0.000$, $p<0.01$). Čestim batinama su u najvećem procentu bili izloženi građani/ke iz južne – 12.5% i sjeverne regije – 12%, a manje oni iz centralnog dijela Crne Gore – 8.5%, koji su u većini odabrali opciju “ponekad” u anketnom upitniku (Grafikon 2).

Grafikon 1. “Da li ste dobijali batine tokom odrastanja?”

Grafikon 2. Rezultati po regijama

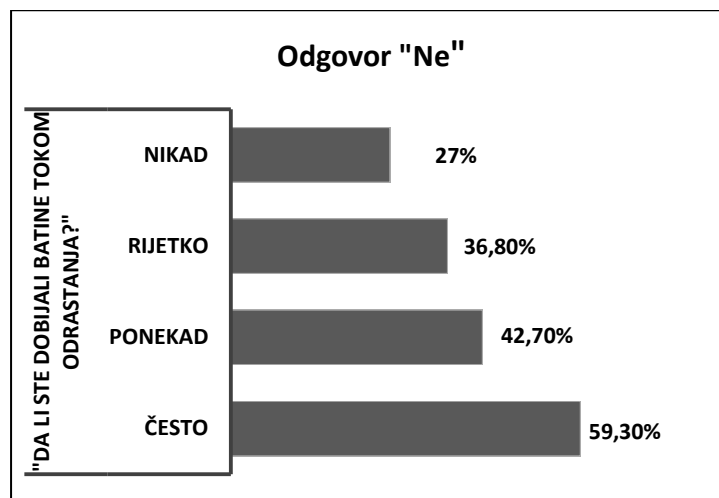

Ukoliko bi roditelj tukao dijete u komšiluku, nasilje bi centru za socijalni rad ili policiji prijavilo 60% ispitanih građana/ki. Ne postoji statistički značajna razlika u odgovorima prema regiji ($p=0.327$, $p>0.05$), niti prema polu ispitanika/ca ($p=0.331$, $p>0.05$). Građani/ke su tolerantniji na nasilje prema djeci, nego prema odraslima - veći procenat bi prijavio institucijama ukoliko bi muž tukao ženu u susjedstvu i obrnuto (74% i 65%). Građani/ke koji roditeljsko nasilje prema djetetu u komšiluku ne bi prijavili nadležnim institucijama (40%), u najvećem broju su za razlog takvog stava odabrali opciju²⁸⁷ da “dijete nekada zaslužuje da dobije batine” (62.5%). Kada su druge ponuđene opcije u pitanju, rezultati su: “nasilje je privatna stvar porodice” (11.5%), “zbog straha od reakcije nasilnika” (15.8%), “nepovjerenje u institucije” (14.3%), “drugo” (6.8%). Oni koji su odabrali opciju „drugo“ su naveli: „i mi smo dobijali batine“, „batine koje su uobičajne od strane roditelja ne bih, a zlostavljanje djeteta u kontinuitetu bih“, „da ga socijalna služba ne bi dala drugoj porodici gdje dijete opet može da prolazi kroz psihičko i fizičko maltretiranje“, „ukoliko bih smatrao da nisu u pitanju batine kao vaspitna mjera, već grubo zlostavljanje, prijavio bih policiji“, „ne znam razlog i način nasilja“, „zavisi da li ga tuče ili maltretira svakog dana“, dijete ponekad zaslužuje batine koje nisu maltretiranje“, „zavisi da li su u pitanju batine koje su karakteristične kod nas kao vaspitna metoda ili je u pitanju maltretiranje djece“, itd.

Na Grafikonu 3 se može uočiti da iskustvo sa batinama, uključujući i njihovu učestalost, utiče na spremnost da se roditeljsko nasilje prema djetetu u komšiluku prijavi centru za socijalni rad ili policiji. Više od polovine građana/ki koji su često dobijali batine u djetinjstvu, ne bi prijavilo institucijama ukoliko bi roditelj tukao dijete u komšiluku, dok su najviše spremni nasilje prijaviti oni koji nikada nisu dobijali batine u porodici.

²⁸⁷ Mogućnost zaokruživanja više opcija istovremeno.

Grafikon 3. „Ukoliko bi se desilo da u Vašem komšiluku roditelj tuče dijete, da li bi to prijavio/la centru za socijalni rad (ili policiji)?”

Diskusija i zaključci

Zabrinjavajući je podatak da je više od četiri petine građana/ki dobijalo batine tokom odrastanja u većoj ili manjoj mjeri, što upućuje na zaključak da su crnogorski roditelji skloni da koriste tradicionalne metode u vaspitavanju djece. Česte batine je dobijalo više od jedne desetine građana/ki Crne Gore, koji u većini i ne percipiraju iste kao oblik porodičnog nasilja. Učestalost dobijanja batina u djetinjstvu utiče i na toleranciju, odnosno spremnost građana/ki da prijave nadležnim institucijama, ukoliko bi se desilo da roditelj tuče dijete u njihovom komšiluku. Većina je za razlog zbog kojeg ne bi prijavili ovo nasilje izabrala opciju da “dijete nekada zaslužuje da dobije batine”. Ovo je vjerovatno uslovljeno time da osobe sa iskustvom batina vjeruju da su te zastarjele metode “normalan dio roditeljstva”, na šta su ukazala i istraživanja iznijeta u radu (Vittrup & Holden, 2010; Subotić, 2016; Straus, 1996). Rezultati empirijskog istraživanja su dalje pokazali da su građani/ke tolerantniji na roditeljsko nasilje prema djeci, nego na supružničko nasilje u susjedstvu. Rasprostranjenost tjelesnog kažnjavanja djece u porodicama širom Crne Gore, dodatno zabrinjava s obzirom na to da su SZO i razne studije upozorile na rizike i moguće negativne posljedice po fizičko i mentalno zdravlje, oštećen kognitivni i socio-emocionalni razvoj, loše obrazovne rezultate, povećanu agresiju i činjenje nasilja u odrasloj dobi (<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/corporal-punishment-and-health>; Heilmann et al., 2021; Cuartas et al., 2021).

Pored toga što je Crna Gora potpisnica važnih međunarodnih akata, značajan korak u pravcu eliminisanja tjelesnog kažnjavanja djece jesu izmjene Porodičnog zakona iz 2016. godine (dodat član 9a), koje jasno zabranjuju tjelesno kažnjavanje djece. Važno je spomenuti i da Zakon o zaštiti od nasilja u porodici takođe zabranjuje tjelesno kažnjavanje (član 8), iako ne na eksplicitan način kao što je to u Porodičnom zakonu. Pomenuti zakonski propisi i izmjene su veoma značajne, ali ne i dovoljne. Crna Gora je u obavezi da obeshrabruje upotrebu tjelesnog kažnjavanja djece u vaspitne svrhe kroz razne kampanje i javne edukacije, shodno Konvenciji o pravima djeteta, Porodičnom zakonu, ciljevima održivog razvoja UN i naučnim dokazima o štetnim posljedicama batinjanja djece. Potrebno je kontinuirano raditi na edukovanju građana/ki, u svim regijama države, o tjelesnom kažnjavanju kao nezakonitom ponašanju kojim se krše prava djeteta, neefikasnosti i potencijalnim opasnostima po zdravlje djece, postojanju alternative fizičkom kažnjavanju, tehnikama pozitivne discipline i pravnim propisima koji zabranjuju tjelesno kažnjavanje djece. Mnoge intervencije treba da budu preventivne i usmjerene, ne samo na roditelje, nego i na pojedince prije nego što postanu roditelji. Svako dijete ima pravo na zaštitu od nasilja koje se sprovodi u ime “discipline” i “razumne kazne” i nijedan pristup u vaspitavanju djece ne smije da sadrži elemente nasilja.

Stručnjaci koji rade sa porodicama treba da se fokusiraju na strategije koje odvrćaju roditelje od fizičkog kažnjavanja ka alternativnim strategijama upravljanja ponašanjem. Ovdje je značajno spomenuti ulogu i zadatak socijalnih radnika koji rade sa porodicama, da pruže adekvatnu podršku

roditeljima da usvoje pozitivne i konstruktivne pristupe roditeljstvu shodno najboljem interesu djeteta, te na taj način utiču na promjenu stavova i ponašanja sljedećih generacija i prekidanje kruga transgeneracijskog prenosa nasilnih metoda vaspitavanja.

LITERATURA

- Breger, M.L., Sorensen, L., Asal, V., Willis, C.N. (2020). Corporal Punishment, Social Norms, and Norm Cascades: Examining Cross-National Laws and Trends in Homes Across the Globe, *William & Mary Journal of Race, Gender, and Social Justice*, 26(3), pp. 483-524.
- Conger, R. D., Belsky, J., & Capaldi, D. M. (2009). The intergenerational transmission of parenting: Closing comments for the special section, *Developmental Psychology*, 45(5), pp. 1276-1283
<https://doi.org/10.1037/a0016911>
- Cuartas, J., Weissman G.D., Sheridan, M.A. & others (2021). Corporal Punishment and Elevated Neural Response to Threat in Children, *Child Development*, 92(3), pp. 821-832. DOI: 10.1111/cdev.13565
- Frechette, S., Zoratti, M., Romano, E. (2015) What is the Link Between Corporal Punishment and Child Physical Abuse? Journal of Family Violence, 30(2), pp. 135-148. doi: 10.1007/s10896-014-9663-9
- Gershoff E.T., Bitensky, S.H. (2007). The Case Against Corporal Punishment of Children, Converging Evidence from Social Science Research and International human Rights Law and implications for U.S. Public Policy, *American Psychological Association*, 13(4), pp. 231-272.
doi:10.1037/1076-8971.13.4.231
- Gershoff, T. E. (2002). Corporal Punishment by Parents and Associated Child Behaviors and Experiences: A Meta-Analytic and Theoretical Review, *Psychological Bulletin*, 128(4), pp. 539-579.
- Gershoff, T. E., & Grogan-Kaylor, A. (2016) Spanking and child outcomes: Old controversies and new meta-analyses. *Journal of Family Psychology*, 30(4), pp. 453–469. doi: org/10.1037/fam0000191
- Graziano, A. M. (1994). Why we should study subabusive violence against children, *Journal of Interpersonal Violence*, 9(3), pp. 412-419. <https://doi.org/10.1177/088626094009003009>
- Heilmann, A., Mehay, A., Watt, R.G. & others (2021). Physical punishment and child outcomes: a narrative review of prospective studies, *Lancet*, 398(10297), pp. 355-364. doi: 10.1016/S0140-6736(21)00582-1.
- Holden, G.V., Williamson, P.A., Holland, G.W.O. (2014) Eavesdropping on the Family: A Pilot Investigation of Corporal Punishment in the Home, *Journal of Family Psychology*, 28(3), pp.401-406.
- Ipsos Public Affairs (2017). Kap Survey Violence Against Children, UNICEF i dr., Crna Gora.
- Knutson, J. F., & Selner, M. B. (1994). Punitive childhood experiences reported by young adults over a 10-year period. *Child Abuse & Neglect*, 18(2), 155–166. doi.org/10.1016/0145-2134(94)90117-1
- UN (1989) Konvencija o pravima djeteta, Generalna skupština UN.
- Ljubojev, N. (2008). Zlostavljanje deteta unutar porodice, *Psihologija i obrazovanje*, 13(1-2), str. 81-94.
- Milosavljević-Đukić, I., Tankosić, B. (2018) Porodično nasilje – karakteristike nasilja nad decom i posledice na razvoj dece, *Vojno delo*, 70(5), str. 67-81.
- Milivojević, Z. (2011). Razumno telesno kažnjavanje dece kao neotuđivo roditeljsko pravo, *Nova srpska politička misao*, 19(1–2), str. 159–178.
- Nikolić, S. (1985). *Svijet dječije psihe*, Zagreb: Biblioteka popularne psihologije.
- OEBS (2019). *Dobrobit i bezbjednost žena*, Izveštaj sa rezultatima, OEBS: Crna Gora.
- Porodični zakon Crne Gore, Sl. list RCG, br. 1/2007 i Sl. list RCG, br. 53/2016 i 76/2020.

- Simons, D.A., Wurtele, S.K. (2010) Relationships between parents' use of corporal punishment and their children's endorsement of spanking and hitting other children, *Child Abuse & Neglect*, 34, pp. 639–646.
- Stevanović, I. i Srna, J. (2010). Eliminisanje telesnog kažnjavanja dece kao ljudsko pravo, *Temida*, No. 4: str. 37–48.
- Straus, M. A., & Yodanis, C. L. (1996). Corporal punishment in adolescence and physical assaults on spouses later in life: What accounts for the link? *Journal of Marriage and Family*, 58(4), pp.825–841.
- Straus, M. A., & Stewart, J. H. (1999). Corporal punishment by American parents: National data on prevalence, chronicity, severity, and duration, in relation to child and family characteristics. *Clinical Child & Family Psychology Review*, 2(2), pp. 55-70.
- Straus, M. A. et al (2014). *The Primordial Violence: Spanking Children, Psychological Development, Violence, and Crime*, NY: Routledge.
- Straus, M.A. & Kantor, G. (1994). Corporal punishment of adolescents by parents: A risk factor in the epidemiology of depression, suicide, alcohol abuse, child abuse, and wife beating, *Adolescence*, 29(115), pp. 543-561.
- Shmueli, B. (2007) Who's Afraid of Banning Corporal Punishment? A Comparative View on Current and Desirable Models, *Penn State International Law Review*, 26(1), 57-137.
- Subotić, S., Dimitrijević, S., Knežević, I. (2016) Batina nije iz raja izašla, *Monografija "Otvoreno polje razvoja – Psihosocijalni rad sa djecom i mladima"*, Banja Luka.
- Swinford, S. P, DeMaris, A., Cernkovick, S. A., & Giordano, P. C. (2000). Harsh physical discipline in childhood and violence in later romantic involvements: The mediating role of problem behaviors, *Journal of Marriage and the Family*, 62, 508-519. www.jstor.org/stable/1566755
- United Nations Office on Drugs and Crime (2019). *Global Study on Homicide, Killing of Children and Young Adults*, Vienna: United Nations.
- Unicef (2013). *Nasilje nad djecom u Crnoj Gori – istraživanje o znanju, stavovima i ponašanju*, UNICEF Crna Gora.
- United Nations Committee on the Rights of the Child (2006). 42nd Session. General Comment No. 8, The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment. Geneva: United Nations.
- United Nations Office on Drugs and Crime (2019). *Global Study on Homicide, Killing of Children and Young Adults*, Vienna: United Nations.
- Uprava za statistiku Crne Gore – MONSTAT i UNICEF (2019). Istraživanje višestrukih pokazatelja u Crnoj Gori 2018. i Istraživanje višestrukih pokazatelja u romskim naseljima u Crnoj Gori 2018, Izvještaj o nalazima istraživanja. Podgorica, Crna Gora: MONSTAT i UNICEF.
- Veliki, T. (2012). Uloga nekih obiteljskih čimbenika u pojavi nasilja nad djecom, *Psihologijske teme*, 21(1), str. 29-60.
- Vittrup, B., Holden, G.V. (2010). Children's assessments of corporal punishment and other disciplinary practices: The role of age, race, SES, and exposure to spanking, *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31(3), pp. 211-220. doi:10.1016/j.appdev.2009.11.003
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Sl. list RCG, br. 1/2007 i Sl. list RCG, br. 53/2016 i 76/2020.
- Zolotor, A.J., Theodore, A.D., Chang, J.J., Berkoff, M.M., Runyan, D.K. (2008). Speak softly and forget the stick: corporal punishment and child physical abuse, *American Journal of Preventive Medicine*, 35(4), pp. 364–369.
- <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/corporal-punishment-and-health>, posjećeno 17.04.2023.
- <https://assembly.coe.int/nw/xml/xref/xref-xml2html-en.asp?fileid=17235&lang=en> – posjećeno 08.05.2023. god.
- <https://news.educ.cam.ac.uk/230331-parenting-discipline-mental-health> - posjećeno 04.05.2023. godine.

CORPORAL PUNISHMENT OF CHILDREN IN THE FAMILY CONTEXT IN MONTENEGRO

Abstract: *From generation to generation, delusion is transmitted, masked as the wisdom that "beating came out of heaven", which is why the application of physical punishment for educational purposes, throughout human history, has been justified as a method of educating and disciplining children. Empirical research conducted in Montenegro in the period from February 1st to June 30th, 2020, which included 522 citizens from the entire territory of Montenegro (northern, southern and central regions), revealed the worrying fact that as many as 80.8 % of citizens were beaten while growing up in the family, to a lesser or greater extent. As many as 10.3% of Montenegrin citizens were often beaten, while only 4.4% respondents stated that they were victims of abuse in childhood (most citizens don't perceive beating as violence). Those with experience of frequent beatings are the least willing to report to the institutions if a parent were to beat a child in the neighborhood. Family Law of Montenegro, Article 9, stipulates that a child must not be subjected to bodily punishment by parents, guardians and other persons who take care of the child. The Convention on the Rights of the Child, Article 19, prescribes the obligation to protect children from all forms violence, abuse and injury, while they are under the care of parents, legal representatives or any other person who takes care of the child, and the Universal Declaration of Human Rights, Article 25, states that everyone has right to a standard of living that provides health and well-being. WHO and various international studies have warned that bodily punishment is associated with negative outcomes for children including physical and mental health, impaired cognitive and socio-emotional development, poor educational outcomes, increased aggression and violence. Montenegro is obliged to implement preventive campaigns and education for the general public, especially parents, about the importance of respecting children's rights (according to domestic and international law), positive parenting and non-violent educational methods, in order to eliminate this negative practice from Montenegrin society.*

Keywords: *children, family, corporal punishment, consequences, regulations, Montenegro*